

Д.М. Кангалакова¹ , А.Б. Айдарова^{2*} ,

С.Ж. Ибраимова³ , Г.Т. Апенбетова²

¹ҚР ҒЖБМ ҒК Экономика институты, Қазақстан, Алматы қ.

²М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Қазақстан, Шымкент қ.

³Қ.Құлажанов атындағы Қазақ технология және бизнес университеті, Қазақстан, Астана қ.

*e-mail: ab_moon@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН Өңірлерінде кедейшілік деңгейін талдау

Бұл зерттеудің мақсаты Қазақстандағы кедейшілік деңгейінің тенденцияларын және спецификасын анықтау және оның деңгейін төмендету ұсыныстарын беру болып табылады. Зерттеудің өзектілігі Қазақстандағы кедейшіліктің дамуымен, аймақтардағы халықтың өмір сүру деңгейінің нашарлығымен, күнделікті күнкөріске қажетті тауармен қамтылмауымен ұштасады. Яғни, мемлекеттің аймақтарындағы кедейшілік деңгейінің өсуіне себеп болған мәселелерді зерттеу қажеттігімен және оның деңгейін төмендету шаралардың маңыздылығымен қамтамасыз етіледі. Зерттеу жұмысында кедейшілік деңгейінің артуына әсер ететін факторлар жайлы сұрақтар көтеріледі. Әдеби шолудың нәтижесі бойынша әлемдік экономикада кедейшілікпен күресу үнемі өзекті мәселе екендігі анықталды. Бұл зерттеу статистикалық деректерді жүйелеу және топтастыру сияқты кешенді әдістер қолданылаған. Статистика 2018–2022 жылдарға Ұлттық статистика бюросынан алынды. Әзірленген әдістемелік құралдар аймақтардағы кедейшіліктің деңгейін өршітуге әсер ететін детерминанттардың жағдайын анықтауға және талдауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижесі бойынша, кедейшіліктің деңгейіне әсер ететін факторлар болып табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі (кедейлік деңгейі) және саны, табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халықтың саны, жұмыссыз халықтың үлесі және саны анықталды. Табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халық саны жоғары аймақтар қатарына Түркістан, Маңғыстау облыстары мен Алматы қаласы жатады, кедейшілік деңгейі төмен аймақтар қатарына Астана қаласы мен Ұлытау облысы жататындығы анықталды. Зерттеудің теориялық маңыздылығы аймақтардағы кедейшіліктің деңгейін талқылауда негіз бола алады және оқу материалдарында қолдануға болады. Зерттеу нәтижелерінің тәжірибелік маңыздылығы мемлекеттік нысаналы бағдарламаларды даярлауда қолдануға болады.

Түйін сөздер: экономика, кедейлік, аймақ, талдау, табыс, жұмыссыздық.

D.M. Kangalakova¹, A.B. Aidarova^{2*},
S.Zh. Ibraimova³, G.T. Apsenbetova²

¹Institute of Economics CS MSHE RK, Kazakhstan, Almaty

²Mukhtar Auezov South Kazakhstan University, Kazakhstan, Shymkent

³K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Kazakhstan, Astana

*e-mail: ab_moon@mail.ru

Analysis of the level of poverty in the regions of Kazakhstan

The purpose of this study is to identify trends and specifics of the level of poverty in Kazakhstan and give recommendations for reducing its level. The relevance of the study is due to the development of poverty in Kazakhstan, the poor standard of living of the population in the regions, and the lack of food supply for a living. That is, it is ensured by the need to study the problems that caused the growth of the level of poverty in the regions of the state, and the importance of measures to reduce its level. The study raises questions about the factors affecting the increase in poverty. According to the results of the literary review, it was found that the fight against poverty in the world economy is a constantly pressing problem. This study used complex methods such as systematization and grouping of statistical data. Statistics were taken from the National Bureau of statistics for 2018–2022. The developed methodological tools allow us to identify and analyze the situation of determinants that affect the increase in the level of poverty in the regions. According to the results of the study, the factors affecting the level of poverty were the share and number of the population with incomes below the subsistence level (poverty level), the number of people with incomes below the cost of the food basket, the share and number of the unemployed population. It was determined that the regions with

a high population with incomes below the subsistence level include Turkestan, Mangistau regions and Almaty, and the regions with low poverty level include Astana and Ulytau region. The theoretical significance of the study can serve as a basis for discussing the level of poverty in the regions and can be used in educational materials. The practical significance of the research results can be used in the preparation of State targeted programs.

Key words: economy, poverty, region, analysis, income, unemployment.

Д.М. Кангалакова¹, А.Б. Айдарова^{2*},
С.Ж. Ибраимова³, Г.Т. Апенбетова²

¹ Институт экономики КН МНВО РК, Казахстан, г. Алматы

² Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Казахстан, г. Шымкент

³ Казахский университет технологии и бизнеса им. К. Кулажанова, Казахстан, г. Астана

*e-mail: ab_moon@mail.ru

Анализ уровня бедности в регионах Казахстана

Целью данного исследования является выявление тенденций и специфики уровня бедности в Казахстане и предоставление рекомендаций по снижению его уровня. Актуальность исследования сопряжена с развитием бедности в Казахстане, плохим уровнем жизни населения в регионах, недостаточной обеспеченностью необходимым товаром для прожиточного минимума. То есть, необходимость изучения вопросов, обусловивших рост уровня бедности в регионах государства, и важность мер по снижению его уровня обеспечиваются. В исследовательской работе поднимаются вопросы о факторах, влияющих на повышение уровня бедности. По результатам литературного обзора установлено, что борьба с бедностью в мировой экономике является постоянно актуальной проблемой. В данном исследовании использовались такие комплексные методы, как систематизация и группировка статистических данных. Статистика получена из Национального статистического бюро на 2018-2022 годы. Разработанные методические пособия позволяют выявить и проанализировать состояние детерминантов, влияющих на повышение уровня бедности в регионах. По результатам исследования, факторами, влияющими на уровень бедности, стали доля и численность населения с доходами ниже прожиточного минимума (уровень бедности), численность населения с доходами ниже стоимости продовольственной корзины, доля и численность безработного населения. Установлено, что в число регионов с высокой численностью населения ниже прожиточного минимума входят Туркестанская, Мангистауская области и г. Алматы, в число регионов с низким уровнем бедности входят г. Астана и Улытауская область. Теоретическое значение исследования может служить основой для обсуждения уровня бедности в регионах и может быть использовано в учебных материалах. Практическая значимость результатов исследования может быть использована при подготовке государственных целевых программ.

Ключевые слова: экономика, бедность, регион, анализ, доход, безработица.

Кіріспе

Соңғы жылдары Қазақстандағы экономикалық-әлеуметтік жағдай тек мемлекет шенеуніктерін ғана емес, ғалымдардың және қоғам белсенділерін толғандырады. Оған себеп болған біраз мәселелер бар, оның ішінде «Қаңтар оқиғасы», өңірлердегі еңбекақы мәселесі, халық арасындағы еңбекақы дисбалансы, гендерлік теңсіздік және жұмысбастылық бар. Осыған орай, ҚР Президенті Қ.К.Тоқаевтың Жолдауында мемлекеттің жүргізетін экономикалық саясатының басты мақсаты халық арасындағы өмір сүру жағдайын жақсарту болып табылады (Жолдау, 2022).

Жаңа экономикалық саясат мемлекетке ғылыми-техникалық прогресс, инновация мен цифрлендіруді дамытуды ынталандырады. Дегенмен, бұл жаңа процестер еңбек нарығында-

ғы табыстарда дисбаланстың пайда болуына алып келеді. Автоматтандырылған құрылғылар адамның еңбек күшін қажетсізбейді. Жұмыссыздық арта түседі. Осыған орай, табыс деңгейі төмен және кедейшілік деңгейіне жақын халық тобы көлемін үлкейтеді. Теория тұрғысынан, халықарасындағы кедейшілік феномені қоғамдағы ресурстарға қолжетімділік мүмкіндіктері азайған кезде қалыптасады. Яғни, қоғамда қолайлы өмір сүру үшін қажетті ресурстар халық арасындағы белгілі бір топқа қолжетімсіз болады және кедейшілік орнайды. Кедейшілік мемлекеттің дамуына теріс әсерін береді. Біріншіден, ресурстарға қолы жетімсіз халық тобы сапалы білім ала алмайды. Бұған дейін біраз ғалымдардың зерттеуінде сапалы жастар білімі мемлекеттің экономикалық өсуіне оң әсері бар екендігі анықталған. Екіншіден, ресурстарға қол жетпейтін халық тобы медициналық көмекке жүгінбейді.

Осыдан, халық арасында эпидемиялық жағдайдың пайда болу қаупі бар және өзге теріс жағдайлар пайда болуы ықтимал. Яғни, мемлекетте орын алатын кедейшілік экономиканың өсуін тежейді. Осыған орай, кедейшіліктің алдын алуына әсер ететін факторлар, мемлекет тарапынан жүргізілу қажетті саясаттар мен бағдарламалар әр мемлекетті толғандырады. Осы мәселеге қатысты Қазақстанда кедейшілікке тура және жанама әсер ететін ұлттық жобаларда қабылданған және жүзеге асырылуда. Олардың қатарында: Дені сау ұлт», «Білімді ұлт», «Ұлттық рухани жаңғыру», «Цифрландыру, ғылым және инновация арқылы технологиялық серпіліс», «Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба», «Күшті аймақтар-ел дамуының драйвері», «Қазақстандықтардың әл-ауқатын арттыруға бағытталған тұрақты экономикалық өсу», «Жасыл Қазақстан», «Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі ұлттық жоба», «Қауіпсіз ел». Жоғарыдағы мәселелерді тұжырымдай келе, бұл зерттеу жұмысының мақсаты Қазақстандағы кедейшілік деңгейінің тенденцияларын және спецификасын анықтау және оның деңгейін төмендету ұсыныстарын беру болып табылады.

Әдеби шолу

Кедейшілік жағдайын талдау мәселесіне қатысты көптеген ғылыми зерттеу жұмыстары бар. Кей ғалымдардың зерттеуінде кедейшілік экономикалық өсуді тежейді деп тұжырымдайды (Breunig, R.V., & Majeed, O. (2020); Zhu, Y., Bashir, S., & Marie, M. (2022)). Өзге ғалымдардың зерттеуінде, кедейшілік әлеуметтік феномен және мемлекеттің экономикалық өсуі, керісінше кедейшілікті тежейді деп пайымдайды (Škare, M., & Družeta, R.P. (2016). Garza-Rodríguez, J. (2018); Amar, S., Satrianto, A., Ariusni, & Kurniadi, A.P. (2022).

Кедейшілікті экономикалық феномен ретінде қарастырып, алғаш концепциясын қарастырған ғалым Townsend, P. (1979), оның зерттеулерінде аталған феноменнің сапалық ерекшеліктері қарастырылады. Rowntree (1903, 1910, 1941) пікірінше, адам үстіндегі киіміне, жейтін тамағына қарап, оның кедей немесе кедей емес екендігін анықтауға болады деп қарастырады. Яғни, аталған ғалымдар кедейшіліктің негізгі базалық ерекшеліктерін талқылайды. Бұдан басқа, кедейшілік феноменін өзге экономикалық процесстермен қарастыратын зерттеулер де бар.

Кедейшіліктің пайда болуына басты себеп болып жұмыссыздық табылады (Alimova, G.A. (2021). Misini, S., & Mustafa, B. (2022). Яғни, бел-

гілі бір ресурсты қолдану үшін оған ақы беру керек. Осыған орай, ресурсқа ақы бере алмау жұмыспен қамтылмаулықтан пайда болады. Еңбек нарығындағы өзгерістер жұмыссыздықты арттыра түседі немесе төмендетеді. Яғни, заманауи технологиялардың адам өміріндегі процесстерге енуі кей үдерістерді автоматтандырады (Widarni & Murniati, E.L., Prestianawati, S.A., & Suryaning (2020).. Beynon, M.J., Jones, P., & Pickernell, D. (2019). Яғни, осыған дейін адам күшімен істелген жұмыс машина жұмысына айналады. Бұдан басқа өге себеп бар, дамып келе жатқан мемлекеттерде өндірістің болмауы, шикізаттың өңделмеуі, импорт жоғары деңгейде мемлекетке келуі мемлекеттегі жұмыссыздықты арттырады. Мемлекет, халық тұтынатын тауарларды өздері шығарса, шикізатты экспорттаудың орнына оны өңдеп және қайта өңдеп тұтыну ресурстарын айналдырса, тек экономикалық өсу ғана болмай, халықтың өмір сүру деңгейі артып, жұмыссыздық азайып, халық арасындағы табыс деңгейі артады.

Халық арасындағы табыс деңгейі халықтың өмір сүру сапасын сипаттайды. Халықарасында табысты бірыңғай бөлмеуді Джини коэффициенті көрсетеді. Қазақстандағы Джини коэффициенті 0,291 тең (2020жыл). Соңғы 9 жылда бұл коэффициент 0,279-0,291 аралығында. Ең тиімді мән 0-ге жақын болуы тиіс (Гиззатова А.И., Есенгалиева, 2022). Кедейшілік деңгейін анықтауда әр мемлекет әр түрлі тәсілдерді және әр түрлі индикаторларды қолданады, оның ішіндегі ең танымал индикатор болып ең төменгі күнкөріс табысының шамасы болып табылады (Ильиных Ю.М., Козлова Ж.М. 2022; Гукасян Н. Т. 2023.) Қазақстандық ғалымдар арасында да кедейшілік мәселесі өткір түр. Ғалымдардың пайымдауынша, кедейшіліктің жағдайын халықарасындағы несиенің шамадан тыс алынуы да ұшықтырады (Бримбетова, 2022). Ауылды жерлерде кедейшілік деңгейі қаладағы деңгейге қарағанда жоғары, осыған орай ауылды жерлерде табыс көзі аз және табыс деңгейі төмен екендігі де анықталды (Кузембекова Р.А., Жанбырбаева А.Н. 2022). Бұдан басқа, қазақстандық ғалымдар пандемияның қазақстандық халықтың тұрмыс деңгейін нашарлатып, кедейшілік деңгейін арттырғандығы жайлы да зерттеулер жүргізген (Макенова Г2023). Осыған орай, кедейшілік деңгейінің ағымдайғы жағдайына қатысты зерттеулер жүргізу маңыздығы туындайды. Кедейшілік мәселесі үнемі өзекті және бақылауды қажет етеді. Ұсынылып отырған мақала ғылыми саладағы бұл бос орынды қамтиды. Кедейшілікке қатысты негізгі ғылыми ойлар кесте 1 сипатталған.

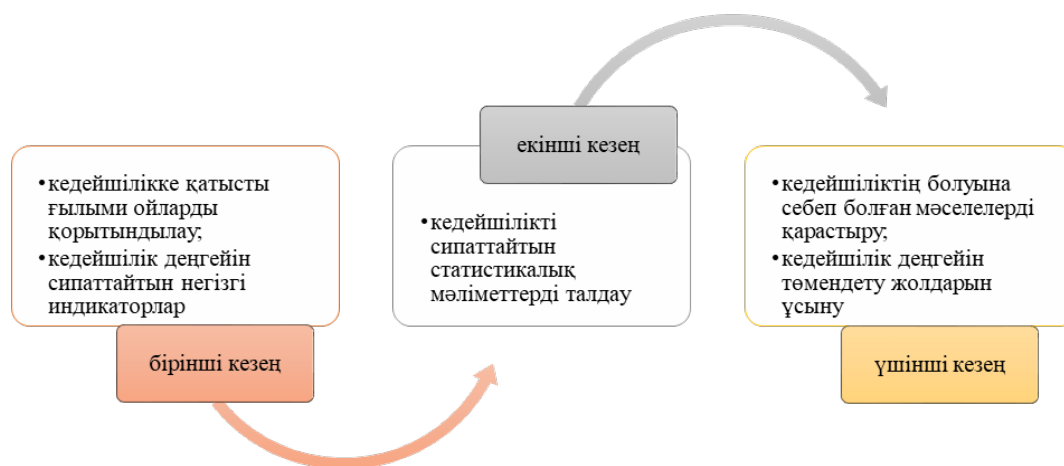
1-кесте – Кедейшілікке қатысты негізгі ғылыми ойлар

Авторлар	Негізгі идеялар
Rowntree (1903, 1910,1941)	адам үстіндегі киіміне, жейтін тамағына қарап оның үмір сүру деңгейін анықтауға болады
Townsend (1979)	Кедейшілік теориясының сапалық ерекшеліктерін анықтап, кедейшілік концепциясын алғаш қалыптастырылды
Škare, M., & Družeta, R.P. (2016). Garza-Rodríguez, J. (2018); Amar, S., Satrianto, A., Ariusni, & Kurniadi, A.P. (2022); Zhu, Y., Bashir, S., & Marie, M. (2022)	Кедейшілік пен экономикалық өсу арасында корреляция әлсіз
Alimova, G.A. (2021). Misini, S., & Mustafa, B. (2022)	Кедейшілік пен жұмыссыздық арасында тығыз корреляциялық байланыс бар.
Гиззатова А. И., Есенгалиева, 2022	Кедейшілік пен табыстардың теңсіздігі арасындағы корреляция бар
Кузембекова Р. А., Жанбырбаева А. Н. 2022	Қала тұрғындарымен ауыл тұрғындарын салыстырғанда кедейшілік деңгейі ауыл тұрғындарында жоғары
Макенова Г 2023	Пандемияның кедейшілік деңгейін арттыра түсті
Бримбетова және басқалар, 2022	Кедейшілік деңгейі банк тарапынан несиені шамадан тым беруі ушықтыра түседі.
Ескерту: Авторлармен құрастырылған	

Әдістеме

Зерттеу жұмысының мақсаты Қазақстандағы кедейшілік деңгейінің тенденцияларын, спецификасын анықтау және оның деңгейін төмендету ұсыныстарын беру болғандықтан, соңғы бес

жылдағы кедейшілікке әсер ететін индикаторлар қарастырылады. Зерттеу барысында Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы ресми статистикалары негіз болды. Зерттеу алгоритмі сурет 1 ұсынылған. Яғни:

1-сурет – Ғылыми зерттеуді жүргізу алгоритмі
Ескерту: авторлармен құрастырылған

Бірінші кезеңде, әдеби шолу қарастырлған ғылыми идеяларды қорытындылау, яғни, кедейшілік теориясының ғылымдағы орны мен мәні. Бұдан басқа, әдеби шолуда қарастырылған ғы-

лыми идеялардан кедейшілікті сипаттайтын негізгі факторларды анықтау болып табылады. Екінші кезеңде, кедейшілікті сипаттайтын екінші ретті статистикалық мәліметтерге талдау

жүргізу. Яғни, Қазақстандағы кедейшілікті жұмыссыздық деңгейі, ең төменгі күн көріс деңгейіне табысы жетпейтін халық саны және тұтыну себетінің құнынан табысы аз халық саны индикаторлары арқылы сипаттауға болады. Осыған орай, аталған статистикалық мәліметтерді талдау жүргізу.

Үшінші кезеңде, Қазақстандағы кедейшілік деңгейін талдау және сипаттау арқылы негізгі мәселелерін ашық көрсету. Бұдан басқа, ҚР кедейшілік деңгейін төмендетуге байланысты негізгі басым бағыттар мен шараларды ұсыну.

Талдау және талқылау

Әдеби шолуда кедейшілік мәселесі көптеген мемлекеттерде және ғалымдарда талқылауға өзекті мәселе екендігін байқауға болады. Яғни, кедейшіліктің пайда болу қайнар көзі, оның түрлері, тереңдігі мен ауырлығы және концепциясы мемлекеттегі халықтың өмір сүру деңгейінің жалпы көрінісін көрсетеді. Бұдан басқа, кедейшіліктің орнығуына, таралуына және деңгейінің төмендеуіне қандай факторлар әсер ететіндігі кез келген мемлекетте өзекті екендігін әдеби шолудан байқадық.

Кедейшіліктің тенденциясына өңірдегі табыстың бөлінуі, жұмыссыздықтың деңгейі әсер етеді. Аймақта жұмыссыздық орнықса, табыс

деңгейі біркелкі бөлініс қатынастары болмаса, кедей мен ауқатты халықтың арасында үлкен айырмашылық болады. Осыған орай, Қазақстанда және оның аймақтарында кедейшілік деңгейін талдау барысында келесідей индикаторлар алынды:

- табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі (кедейлік деңгейі) және саны;

- табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халықтың саны;

- жұмыссыз халықтың үлесі және саны.

Кесте 2 көрсетілгендей, 2022 жылы Қазақстандағы табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халық саны 1014,2 мың адамды құрады. Соңғы бес жылда табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлес көлемі 4,3%-дан 5,2%-ға артты. Яғни, 2018 жылы 780,8 мың адам болса, 2022 жылы 1014,2 мың адамды құрады. Бұған бірнеше себептер бар, біріншіден, жұмыссыздық деңгейінің артуы. Екіншіден, 2019-2020 жылдары пандемия салдарынан бизнес субъектілері карантиндік шаралардан жұмысының тоқтатуы, жұмыс орындарының қысқартылуы халық арасында табыс деңгейінің түсуіне және табыс деңгейі төмен адам санының артуына алып келді. Үшіншіден, халық санының артуына байланысты, жұмыссыздық та арта түсті, кедей халық саны да ұлғая түсті.

2-кесте – Аймақтардағы табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың динамикасы, адам саны және үлесі

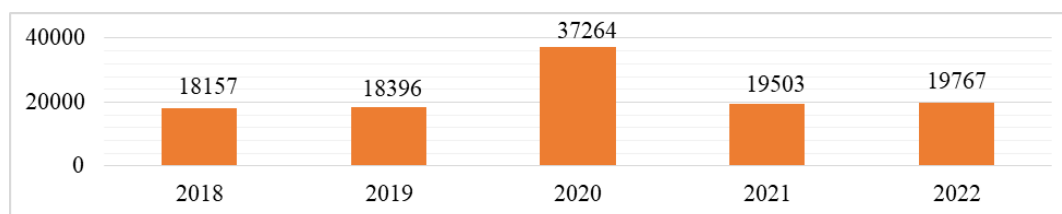
Мемлекет және оның аймақтары	2018		2019		2020		2021		2022	
	%	мың адам	%	мың адам	%	мың адам	%	мың адам	%	мың адам
Қазақстан	4,3	780,8	4,3	791,0	5,3	987,5	5,2	981,7	5,2	1014,2
Абай	-	-	-	-	-	-	-	-	5,9	36,1
Ақмола	4,2	31,0	4,3	31,8	5,9	43,5	6,4	47,1	6,0	47,1
Ақтөбе	2,9	24,9	3,0	26,1	3,5	30,9	3,7	33,1	4,4	40,3
Алматы	3,7	74,6	2,9	59,1	4,0	82,2	3,4	70,7	3,8	56,2
Атырау	2,5	15,5	2,5	15,8	3,0	19,4	3,3	21,7	3,3	22,5
Батыс Қазақстан	3,2	20,7	3,7	24,1	3,9	25,6	4,4	29,1	4,2	28,7
Жамбыл	4,6	51,4	4,8	54,0	5,8	65,5	5,3	60,4	5,0	60,5
Жетісу	-	-	-	-	-	-	-	-	5,5	38,4
Қарағанды	2,3	31,8	2,5	34,5	3,0	41,3	3,7	50,9	3,8	43,1
Қостанай	4,1	35,9	3,4	29,7	3,5	30,4	3,4	29,4	5,0	41,8
Қызылорда	4,9	38,4	4,9	38,9	5,8	46,6	5,5	44,8	5,0	41,2
Маңғыстау	4,9	32,4	4,3	29,2	5,7	39,8	8,6	61,9	8,1	60,4
Павлодар	3,1	23,4	3,8	28,6	3,9	29,3	3,9	29,3	3,9	29,5

Мемлекет және оның аймақтары	2018		2019		2020		2021		2022	
	%	мың адам	%	мың адам	%	мың адам	%	мың адам	%	мың адам
Солтүстік Қазақстан	4,7	26,3	5,6	31,1	6,7	36,8	5,5	29,9	5,7	30,7
Түркістан	10,6	209,6	10,8	214,3	12,2	246,0	9,8	200,4	9,7	202,6
Ұлытау	-	-	-	-	-	-	-	-	2,2	4,9
Шығыс Қазақстан	6,3	87,2	6,2	85,5	6,5	89,0	4,6	62,7	4,8	35,2
Астана қаласы	0,9	9,3	1,1	11,9	1,5	17,0	2,2	26,1	1,9	24,6
Алматы қаласы	2,8	50,5	2,8	51,9	4,9	93,9	5,2	102,8	4,8	100,9
Шымкент қаласы	2,5	23,8	2,8	28,3	5,0	51,9	5,5	59,1	6,6	76,7

Ескерту: ресми деректер негізінде 2018-2022 жылдар аралысындағы ҚР аймақтарындағы табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың динамикасы авторлармен құрастырылған

Аймақтар бойынша, 2022 жылы табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халық саны Түркістан облысында тіркелген және 202,6 (9,7%) мың адамды құрайды. Келесі кезекте Алматы қаласы және 100,9 (4,8%) мың адамды құрайды. Тұрғылықты халықтың 8,1% құрап, 60,4 мың адамның табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен болып саналатын аймақ Маңғыстау облысы болып анықталды. Ал кедейшілік деңгейі төмен аймақтар қатарына Астана қаласы 1,9% көрсетіп, 24,6 мың адам жатады. Келесі кезекте Ұлытау облысы, 2,2% құрап, 4,9 мың адамды қамтиды. Бұл жерде айтып кететін жайт, облыс жаңа құрылған және салыстырмалы тұрғыда экономикалық қатынастар енді қалыптасып келе жатыр. Қорытындылай келе, табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халық саны жоғары аймақтар қатарына Түркістан, Маңғыстау облыстары мен Алматы қаласы жатады, кедейшілік деңгейі төмен аймақтар қатарына Астана қаласы мен Ұлытау облысы жатады.

Сурет 2 қамтитын ақпарат табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық санын көрсетеді. 2018 жылы табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны 18157 адам болса, 2019 жылы 18396 адам қамтиды. 2020 жылғы көрсеткіш алдыңғы жылмен салыстырғанда екі есе арта түседі де 37264 адамды қамтиды. Аталған индикатордың екі есеге күрт өсуіне себеп болған мәселе – пандемияның басталуы. Пандемия кезінде халықтың бір бөлігі табыс көзінен айырылды. Халықты кем дегенде азық-түлікпен қамтамасыз ету мақсатында мемлекет тарапынан 42500 теңге немесе ең төменгі жалақы мөлшерінде көмек беру шешімі қабылданды. 42500 теңгені 2 миллион 353,8 мың адам алды. 2021 жылы жағдай тұрақталып, 19503 адам табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен болды. 2018 жылмен салыстырғанда, тенденция өсуді көрсетеді. Аталған индикатор шегі 2022 жылы 19767 адам санына жетті.

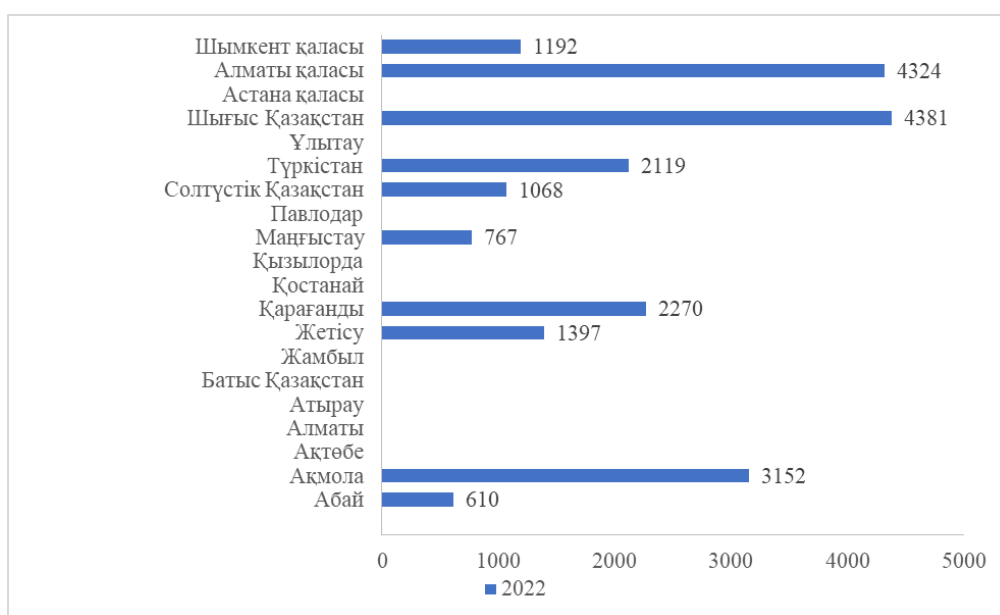
2-сурет – Табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны, адам

Ескерту: 2018-2022 жылдардағы табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық санының динамикасы ресми статистикалық мәліметтер негізінде авторлармен құрастырылған

Аймақтар бойынша мәліметті сурет 3 қамтиды. Сурет 3 2022 жылғы аймақтардағы табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық санының динамикасы көрсетілген.

Сурет 3 көрсететіндей, ең табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны Шығыс Қазақстан облысында шоғырланған және 4381

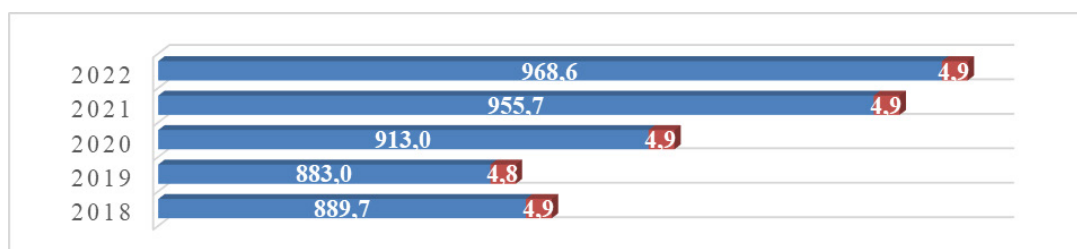
адамды қамтиды. Бұдан басқа, Алматы қаласында азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны 4324 жетеді. Астана қаласында, Ұлытау, Павлодар, Қызылорда, Қостанай, Батыс Қазақстан, Атырау, Алматы, Ақтөбе облыстарында табыс деңгейі азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны анықталмаған немесе тіркелмеген.

3-сурет – Аймақтардағы табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны, адам
Ескерту: 2022 жылдағы аймақтардағы табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық санының динамикасы авторлармен құрастырылған

Кей аймақтарда тұрғылықты халық бір бөлігінің табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен болса да, жалпы аймақтағы өмір сүру деңгейіне әсер бермейді. Дегенмен, халық арасында табыс деңгейі төмен адамдар бар екенін де жоққа шығаруға болмайды. Осыған дейін, мемлекет

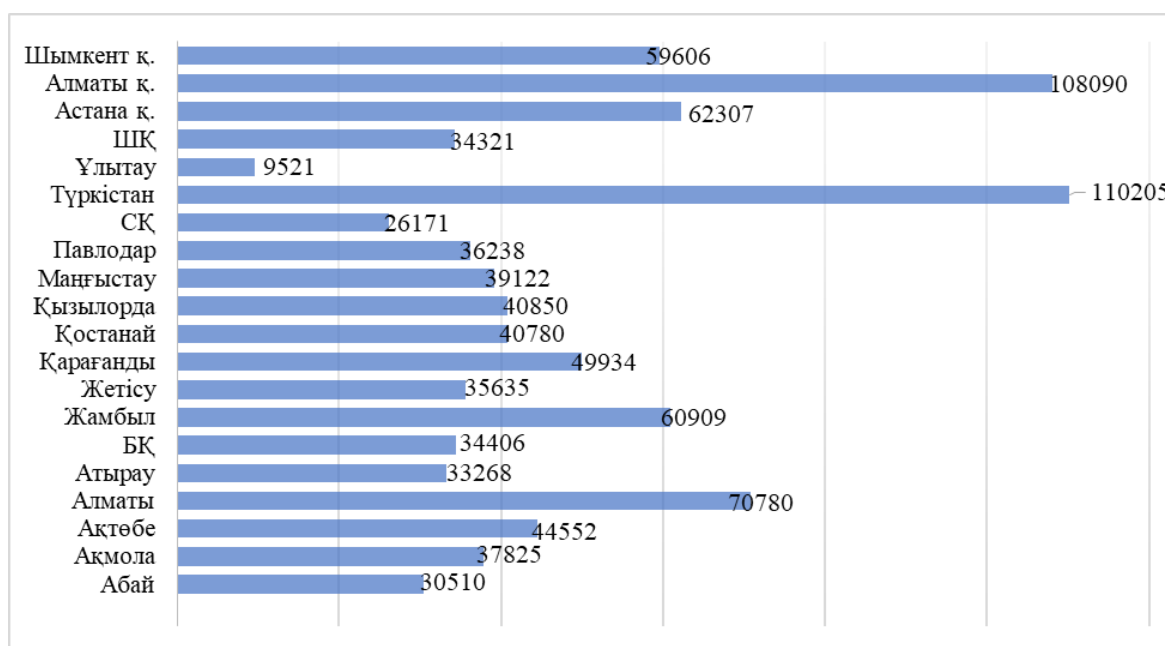
тарапынан дамыған мемлекеттер қатарына кіру жоспарланған болатын, дегенмен, халықтың бір бөлігі азық-түлік себетінің құнынан төмен табысқа ие болса, экономиканы дамытуға стратегиялық және нүктелік саясат қажет екендігі анықталады.

4-сурет – ҚР жұмыссыздық деңгейі және жұмыспен қамтылу халық саны, адам және %
Ескерту: 2018-2022 жылдардағы ҚР жұмыссыздық деңгейі және жұмыспен қамтылу халық санының динамикасы ресми деректер негізінде авторлармен құрастырылған

Сурет 4 пайымдауынша, 2018 жылы жұмыссыздық деңгейі 4,9% болып, 889,7 мың адамды қамтыған. 2019 жылы бұл көрсеткіш 4,8% құрайды және 882 мың адам. Бұл кезеңде мемлекет тарапынан стратегиялық бағдарламалар жүзеге асырылды. Солардың салдарынан өндірісте өзгерістер, бизнесті қолдау сияқты экономикалық даму орын алды. 2020 жылы жұмыссыздық деңгейі қайта 4,9% болып, 913 мың адамды құрады. 2021 4,9% жылы жұмыссыздар саны 955,7 мың адамға жетті.

Соңғы статистикалық мәліметтер бойынша, 2022 жылы жұмыссыздық деңгейі 4,9% құрайды және 968,6 мың адам болды. Жұмыссыздар саны мен жұмыссыздық деңгейіне байланысты келесідей тұжырымдар жасауға болады. Біріншіден, жұмыссыздық деңгейі халықтың табиғи өсуімен бірдей өсіп келеді. Екіншіден, 2020 жылы пандемия салдарынан жұмыссыздар саны күрт өсті. Үшіншіден, жылдан жылға жұмыссыз халық саны артып келеді.

5-сурет – Аймақтардағы жұмыссыз халық динамикасы, 2022 жыл

Ескерту: 2022 жылдағы аймақтардағы жұмыссыз халық динамикасы ресми деректер негізінде құрастырылған

Сурет 5 аймақтардағы жұмыссыз халық санын көрсетеді. Жұмыссыз халық саны көп тіркелген аймақтарға Алматы қаласы (108090 адам) және Түркістан облысы (110205 адам) жатады. Жұмыссыздар саны аз тіркелген аймақтарға Ұлытау облысы (9521 адам), Солтүстік Қазақстан облысы (26171 адам) және Абай облысы (30510 адам) жатады. Өзге аймақтарда жұмыссыз халықтың саны 30000-70000 адам аралығында тіркелген. Дегенмен, ресми статистиканың мәліметтеріне сүйенетін болсақ, мемлекетте жұмыссыздық деңгейі салыстырмалы төмен және жұмыссыз адам саны аз. Дегенмен, ресми статистикадан басқа реалды жағдайды ескеретін болсақ, халық арасында жұмыссыз адам саны екі немесе одан көп есе адам санын құрай-

ды. Осыған орай, қарапайым халық арасында өмір сүру деңгейі төмен, табыс деңгейі инфляцияның темптеріне ілесе алмайды. Осыған орай, кедейшілік деңгейі айқын көрінеді.

Талданылған статистикалық мәліметтерді қарастыратын болса, мемлекетте нақты жұмыссыздар саны көп, себебі, өз-өзін жұмыспен қамту категориясына кіретін жұмысбастылар табысының көлеміде күмәнді. Бұл жерде бірнеше себептер болуы мүмкін, біріншіден, өз-өзін жұмыспен қамтитын тұлғаның жұмысы кезеңмен қамтылуы. Мысалы, су бар жерде өз-өзімен қамтитын жұмыскер табысты жазғы үш ай мерзімінде алады, қалған тоғыз ай табыс көзі өзге қызметтен немесе тұлға жұмыссы болып тіркеледі. Екіншіден, күнделікті жеңіл өнеркәсібімен ай-

налысатын тұлғалар табыс көзін күнделікті алады. Күнделікті шығыстар мен табыстарды ескергенде, тұлғада ай соңында табыс көзі болмауы да мүмкін. Сол сияқты экономиканың қызмет етуіне байланысты мемлекет халқының табысы да өзгеріп отырады. Экономикадағы белгісіздікке байланысты табыс деңгейінің динамикасы да үнемі құбылып тұрады. Осыған орай, мақаладағы талданылатын Қазақстан өңірлеріндегі кедейшілік тенденциясы мен деңгейі үнемі құбылып тұрады. Дегенмен, талдауды қорытындылай келе, аймақтардағы жұмыссыздықтың көлемінің өсуі, ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың динамикасының құбылуы және табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен халық саны артуына байланысты аймақтардағы кедейшілік күшеюде. Қарапайым халықтың табыс деңгейі арасындағы дисбаланс айырмашылығының артуы, өмір сүру деңгейінің нашарлауы өңірлердегі кедейшіліктің халық өміріне теріс әсерін байқауға болады.

Қорытынды

Кедейшілік деңгейі әлемдік экономикада көптеген мемлекеттерді толғандыратын экономикалық құбылыс болып қала береді. Қазақстанда кедейшіліктің алдын алу мақсатында біраз ұлттық жобалар мен мемлекеттік нысаналы бағдарламалар жұмыс жасайды. Осы жерде, Қазақстан Республикасында халықтың әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартуда 2022 жылы 10 ұлттық жоба жүзеге асырылуда. Оның ішінде, атап көрсетсек, «Дені сау ұлт», «Білімді ұлт», «Ұлттық рухани жаңғыру», «Цифрландыру, ғылым және инновация арқылы технологиялық серпіліс», «Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба», «Күшті аймақтар-ел дамуының драйвері», «Қазақстандықтардың әл-ауқатын арттыруға бағытталған тұрақты экономикалық өсу», «Жасыл Қазақстан», «Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі ұлттық жоба», «Қауіпсіз ел». Осы жерде, ұлттық жобалардың алтауы халықтың кедейшілік деңгейіне тура және жанама әсерін бере алады. Әр ұлттық жобаның ішінде арнайы индикаторлар бар, яғни жұмыспен қамту орындарын құру, халықтың табыс деңгейін арттыру, орта тап өкілдерін арттыру және т.б. осы бағытта жұмысын жалғастырып жатқан ұлттық жобалар 2023 жылы Жоғары Аудиторлық палатада сараптамадан өтіп, біразының тиімділігі төмен екендігі анықталды. Осы орайда, аталған ұлттық жобалардың жүзеге асуын тоқтату сұрағы пайда болды. Соңғы жылдары, ұлттық жоба-

лардан бұрын мемлекеттік бағдарламалар жүзеге асырылған болатын. Олар 2022-2023 жылдары күшін жоғалтты:

-Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың мемлекеттік бағдарламасы;

- "Бизнестің жол картасы-2025" бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы;

- "Нұрлы жол" инфрақұрылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы;

- "Нұрлы жер" тұрғын үй - коммуналдық дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы;

- Өңірлерді дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы; - "цифрлық жол" мемлекеттік бағдарламасы;

- Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Яғни, Қазақстанда кедейшілікпен күресуде мемлекет тарапынан кешенді жобалар жасалып, жүзеге асырылып жатқандығы байқалады. Дегенмен, шетелдік арихи тәжірибеге сай, кедейшілік толықтай ойылмайды, тек оның деңгейін түсіруге болады. Осыған орай, кедейшілікті Қазақстанда азайту кешенді тәсілдерді қажет етеді. Кешенді тәсілдер келесідей бағыттарды қамтуы қажет:

Біріншіден, экономикалық өсуді қолдау. Яғни, салалық және әлеуметтік инфрақұрылымды жаңарту, бизнесті ынталандыру, шетелдік инвестицияларды тарту, жаңа жұмыс орындарын құру. Аталған шаралар, халықтың өмір сүру деңгейі мен табысына оң әсерін береді. Халық арасында адамның өмір сүруіне қажетті жақсылықтар қол жетімді болады. Өмір сүру деңгейі жақсарды және кедейшілік деңгейі төмендейді.

Екіншіден, білім беру жүйесін дамыту және жетілдіру. Білімді дамыту мен жақсартуға инвестицияларды көбейту. Білім саласы дамыса және бағыттарын әртараптандырса, халық арасында жаңа қабілеттіліктер мен дағдылар қалыптасды. Қарапайым халық арасындағы индивидтер табыс көзінің жаңа түрлерін қалыптастырады. Табыс табу көздері көбейсе, кедейшілік деңгейі төмендей түседі.

Үшіншіден, әлеуметтік бағдарламаларды жүзеге асыру. Кедейшіліктің алдын алу мақсатында әлеуметтік әлсіз топтарға (жұмыссыз, денсаулығы жок, зейнеткер, көпбалалы жанұя және т.б.) міндетті жәрдемақы, үймен қамту және әлеуметтік төлемдер беру халықтың өмір сүру деңгейін жақсартады.

Төртіншіден, жемқорлықпен күресу. Жемқорлықтың алдын алу жұмыстарын жүргізу, тиімді мемлекеттік институттарды құру арқылы мемлекеттен кедейшілік деңгейін төмендетуге бөлінген қаражаттар мен көмектер жетуін қадағалау. Мемлекет тарапынан бөлінген көмек мақсаттылы жетуін қадағалау шаралары кедейшілік деңгейін төмендетуге әсерін береді.

Бесіншіден, ауыл шаруашылығын дамыту. Ауылшаруашылықты дамыту арқылы жаңа жұмыс орындарын, жаңа ауылшаруашылық тауарларын өндіруге болады. Бұл жерде, аймақ өзін өзі тек жұмыс орынмен қамтып қоймайды, қолжетімді өніммен тұрғылықты халықты қамти алады. Ауылшаруашылық саласын масштабтау арқылы ауыл өнімдерін экспорттауға шығарып, аймақтың дамуын жақсартуға болады.

Алтыншыдан, қаржылық сауаттылықты ашу және кеңейту. Соңғы кезде, несие есебінен жанұялық үлкен шараларды ұйымдастыру халық арасында көп орын алады. Осыған орай, халықтың несиелемен қамту деңгейі тым жоғары, несиенің пайыздарын өтеу табысқа ауырпашылық

түсіреді. Осыдан, халықтың өмір сүру деңгейі нашарлайды, кедейшілік орын алады. Сол себепті, халық арасында несиенің қайтарылуы және оның сыйақысы жайлы сауаттылықты дамыту маңызды.

Жетіншіден, халықтың құқықтары мен мүмкіндіктері жайлы хабарламаларды кеңейту. Мемлекеттік бадарламалардың шарттары мен мүмкіндіктерін ресми жариялау маңызды. Халық өзіне тиесілі мүмкіндіктерді қолдана алатындай деңгейге жеткізу қажеттігі. Бұның барлығы, кедейшіліктің деңгейінің төмендеуіне септігін тигізеді.

Сегізіншіден, халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықта болу. Халықаралық ұйымдармен және серіктестермен ынтымақтастық елге кедейлікке қарсы бағдарламаларды жүзеге асыру үшін қаржылық және техникалық қолдау алуға көмектеседі. Айта кету керек, әр елдің өзіндік ерекшеліктері бар және кедейлікті азайтуға жеке көзқарасты қажет етеді. Бұл шаралар тек жалпы нұсқаулық бола алады және олардың тиімділігі нақты жағдай мен контекстке байланысты болады.

Әдебиеттер

1. Alimova, G.A. (2021). Employment, Unemployment And Poverty Reduction. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*.
2. Amar, S., Satrianto, A., Ariusni, & Kurniadi, A.P. (2022). Determination of Poverty, Unemployment, Economic Growth, and Investment in West Sumatra Province. *International Journal of Sustainable Development and Planning*.
3. Beynon, M.J., Jones, P., & Pickernell, D. (2019). The role of entrepreneurship, innovation, and urbanity-diversity on growth, unemployment, and income: US state-level evidence and an fsQCA elucidation. *Journal of Business Research*.
4. Breunig, R.V., & Majeed, O. (2020). Inequality, poverty and economic growth. *International Economics*, 161, 83-99.
5. Garza-Rodríguez, J. (2018). Poverty and Economic Growth in Mexico. *Political Economy – Development: Domestic Development Strategies eJournal*.
6. Misini, S., & Mustafa, B. (2022). The relationship between economic growth, unemployment and poverty. *Corporate Governance and Organizational Behavior Review*.
7. Rowntree, B.S., Comment diminuer la misère, études sur la Belgique, (trad. A.J.A. Hotermans), Paris, V. Giard & E. Brière, 1910.
8. Rowntree, B.S., Poverty and Progress, A Second Survey of York, Londres, Longmans, 1941.
9. Rowntree, B.S., The Poverty Line, Londres, Henry Good, 1903.
10. Škare, M., & Družeta, R.P. (2016). Poverty and economic growth: a review. *Technological and Economic Development of Economy*, 22, 156-175.
11. Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*.
12. Widarni & Murniati, E.L., Prestianawati, S.A., & Suryaning (2020). Digital economy challenge: Innovation of technology and unemployment dilemma in Indonesia.
13. Zhu, Y., Bashir, S., & Marie, M. (2022). Assessing the Relationship between Poverty and Economic Growth: Does Sustainable Development Goal Can be Achieved? *Environmental Science and Pollution Research International*, 29, 27613 – 27623.
14. Бримбетова Н.Ж., Сапарбек Н.К., Бекназарова А.Т., Букейханова Т.К. Бедность населения и региональные различия в социальном развитии Казахстана. *Вестник университета «Туран»*. 2022;(3):108-121. <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-3-108-121>
15. Гиззатова А. И., Есенгалиева С. М., Казамбаева А. М. Взаимосвязь располагаемого дохода и качества питания населения Республики Казахстан // *Economics: the strategy and practice*. – 2022. – Т. 16. – №. 4. – С. 218-229.
16. Гукасян Н. Т. Бедность как социально-экономическая проблема России // *Путеводитель предпринимателя*. – 2023. – Т. 16. – №. 2. – С. 33-37.
17. Ильиных Ю. М., Козлова Ж. М. АНАЛИЗ БЕДНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В АЛТАЙСКОМ КРАЕ // *Экономика Профессия Бизнес*. – 2022. – №. 2. – С. 34-39.

18. Кузембекова Р. А., Жанбырбаева А. Н. Социально-экономические факторы бедности сельских территорий Алматинской области и перспективы их регулирования //Economics: the strategy and practice. – 2022. – Т. 17. – №. 3. – С. 81-95.
19. Мakenова Г. У., Ибрагимова А. А., Тулеубаева М. К. ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ НА ИЗМЕНЕНИЕ ГЛОБАЛЬНОГО УРОВНЯ БЕДНОСТИ //Central Asian Economic Review. – 2023. – №. 5. – С. 6-16.
20. Мемлекет Басшысы Қ.К.Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауы «ӘДІЛЕТТІ МЕМЛЕКЕТ. БІРТҮТАС ҰЛТ. БЕРЕКЕЛІ ҚОҒАМ», 2022. <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416>

References

1. Alimova, G.A. (2021). Employment, Unemployment And Poverty Reduction. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research.
2. Amar, S., Satrianto, A., Ariusni, & Kurniadi, A.P. (2022). Determination of Poverty, Unemployment, Economic Growth, and Investment in West Sumatra Province. International Journal of Sustainable Development and Planning.
3. Beynon, M.J., Jones, P., & Pickernell, D. (2019). The role of entrepreneurship, innovation, and urbanity-diversity on growth, unemployment, and income: US state-level evidence and an fsQCA elucidation. Journal of Business Research.
4. Breunig, R.V., & Majeed, O. (2020). Inequality, poverty and economic growth. International Economics, 161, 83-99.
5. Brimbetova N.ZH., Saparbek N.K., Beknazarova A.T., Bukejhanova T.K. Bednost' naseleniya i regional'nye razlichiya v social'nom razvitii Kazahstana. Vestnik universiteta «Turan». 2022;(3):108-121. <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-3-108-121>
6. Garza-Rodríguez, J. (2018). Poverty and Economic Growth in Mexico. Political Economy – Development: Domestic Development Strategies eJournal.
7. Gizzatova A. I., Esengalieva S. M., Kazambaeva A. M. Vzaimosvyaz' raspologaemogo dohoda i kachestva pitaniya naseleniya Respubliki Kazahstan //Economics: the strategy and practice. – 2022. – Т. 16. – №. 4. – С. 218-229.
8. Gukasyan N. T. Bednost' kak social'no-ekonomicheskaya problema Rossii //Putevoditel' predprinimatel'ya. – 2023. – Т. 16. – №. 2. – С. 33-37.
9. Il'inyh YU. M., Kozlova ZH. M. ANALIZ BEDNOSTI NASELENIYA V ALTAJSKOM KRAE //Ekonomika Professiya Biznes. – 2022. – №. 2. – С. 34-39.
10. Kuzembekova R. A., ZHanbyrbaeva A. N. Social'no-ekonomicheskie faktory bednosti sel'skih territorij Almatinskoy oblasti i perspektivy ih regulirovaniya //Economics: the strategy and practice. – 2022. – Т. 17. – №. 3. – С. 81-95.
11. Makenova G. U., Ibragimova A. A., Tuleubaeva M. K. VLIYANIE PANDEMII NA IZMENENIE GLOBAL'NOGO UROVNYA BEDNOSTI //Central Asian Economic Review. – 2023. – №. 5. – С. 6-16.
12. Мемлекет Басшысы Қ.К.Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауы «ӘДІЛЕТТІ МЕМЛЕКЕТ. БІРТҮТАС ҰЛТ. БЕРЕКЕЛІ ҚОҒАМ», 2022. <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416>
13. Misini, S., & Mustafa, B. (2022). The relationship between economic growth, unemployment and poverty. Corporate Governance and Organizational Behavior Review.
14. Rowntree, B.S., Comment diminuer la misère, études sur la Belgique, (trad. A.J.A. Hotermans), Paris, V. Giard & E. Brière, 1910.
15. Rowntree, B.S., Poverty and Progress, A Second Survey of York, Londres, Longmans, 1941.
16. Rowntree, B.S., The Poverty Line, Londres, Henry Good, 1903.
17. Škare, M., & Družeta, R.P. (2016). Poverty and economic growth: a review. Technological and Economic Development of Economy, 22, 156-175.
18. Townsend, P. (1979). Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living.
19. Widarni & Murniati, E.L., Prestianawati, S.A., & Suryaning (2020). Digital economy challenge: Innovation of technology and unemployment dilemma in Indonesia.
20. Zhu, Y., Bashir, S., & Marie, M. (2022). Assessing the Relationship between Poverty and Economic Growth: Does Sustainable Development Goal Can be Achieved? Environmental Science and Pollution Research International, 29, 27613 – 27623.

Авторлар туралы мәлімет:

Кангалакова Дана Муратбековна – PhD, қауымдастырылған профессор, ФЖЖБМ ФК Экономика институтының нақты сектор экономикасы бөлім меңгерушісі (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: dmuratbekovna@mail.ru)

Айдарова Айна Байларовна – (корреспондент автор) экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, М.Әуезов ат. Оңтүстік Қазақстан университеті (Шымкент қ., Қазақстан, e-mail: ab_toon@mail.ru)

Ибраимова Сауле Жумағалиевна – экономика ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақ Технология және Бизнес Университеті (Астана қ., Қазақстан, e-mail: saule_ibraimova_kz@mail.ru)

Апсенбетова Гүлнара Тұрсынбековна – экономика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, М.Әуезов ат. Оңтүстік Қазақстан университеті (Шымкент қ., Қазақстан, e-mail: gulnara.apsenbetova@gmail.com)

Information about authors:

Kangalakova Dana – PhD, Associate Professor, RSE “Institute of economics” Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Head of department (Almaty, Kazakhstan, e-mail: dmuratbekovna@mail.ru)

Aidarova Aina – (corresponding author) candidate of economic sciences, Associate Professor, Auezov University (Shymkent, Kazakhstan, E-mail: ab_moon@mail.ru)

Ibraimova Saule – candidate of economics sciences, Professor, Kazakh University of Technology and Business (Astana, Kazakhstan, E-mail: saule_ibraimova_kz@mail.ru)

Apsenbetova Gulnara – Candidate of Economic Sciences, senior lecturer, Auezov University (Shymkent, Kazakhstan, E-mail: gulnara.apsenbetova@gmail.com)

*Поступило 16 июля 2023 г.
Принято 12 февраля 2024 г.*